

УДК 338.43:332.1
JEL O18, Q18

О. Ю. Фера-Клемонца

здобувач кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ
«Ужгородський національний університет», м. Ужгород
e-mail: feraklemontsa@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3831-7914>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ

Обґрунтовано потребу державного управління системою продовольчого забезпечення регіону як важливої ланки продовольчого ринку шляхом ведення відповідної політики. Доведено, що від збалансованості та дієвості системи забезпечення населення продовольством залежить якість його життя, економічна безпека держави та регіонів, конкурентоспроможність вітчизняного сільгоспвиробника на світових ринках. Продовольча система зазнає впливу різних чинників середовища, тому управління нею є прямою відповідальністю держави як інституції, яка зобов'язана дбати про населення та власну продовольчу безпеку. Розроблено та обґрунтовано концепцію регулювання системи продовольчого забезпечення регіону, узгоджену з головними нормативно-правовими і програмно-стратегічними документами центрального і регіонального рівнів.

Ключові слова: Закарпатська область, продовольче забезпечення, продовольча безпека, стратегія сталого розвитку, стратегічне управління.

Fera-Klemontsa O. FEATURES OF THE FORMATION OF THE CONCEPT OF REGULATION OF THE FOOD SUPPLY SYSTEM IN THE REGION

The processes occurring at national and regional food markets are specific regulation objects. In conditions of European orientation of Ukrainian economy, forming of the system of food provision as the function of relevant market is accompanied by numerous transformations. We can observe gradual transition from traditional paradigm of food provision to modern approaches to its understanding. The evolution continues as far as Ukraine solves the problems related to high instability of agricultural production, fluctuation of prices and income, monopolization of adjoining industries, high food dependence of certain regions and low purchase power of population in general. The situation urges the state represented by authorities of different levels to influence the participants of food provision system, meeting their interests without causing destructive consequences for other socio-economic systems. The paper aims to outline the problems regarding the development of the concept of regulation of the system of regions' food provision. The concept should reveal the major idea, objective, goals and tasks of state impact on the system and form the principles of its regulation in the long-term perspective. It is necessary to conduct efficient reforms, develop efficient programs and plans to provide the region's population with access to qualitative and safe food products. To solve the defined tasks the following methods were used in the paper: analysis and synthesis, systematization and generalization, dialectic approach. The need for state regulation of the system of region's food provision as an important segment of food market through the relevant policy is emphasized. The paper proves that quality of life, economic security of state and regions and competitive ability of domestic agricultural producers at global markets depend on the balance and efficiency of the system of food provision. Food system faces the impact of various factors of environment; therefore, a state as an institution has the direct liability to take care of population and food security. The paper develops and substantiates the concept of regulation of region's food provision, which corresponds to major regulating and programming-strategic documents of central and regional levels.

Keywords: Zakarpatska oblast, food provision, food security, sustainable development strategy, strategic management.

Постановка проблеми. Процеси, які відбуваються на національному і регіональних продовольчих ринках, є специфічним об'єктом регулювання. В умовах євроорієнтованої української економіки формування системи продовольчого забезпечення як функції відповідного ринку супроводжується численними трансформаціями. Спостерігається поступовий перехід від традиційної парадигми продовольчого забезпечення до сучасних підходів до його розуміння. Ця еволюція триває і досі, адже Україна вирішує багато проблем, пов'язаних з високою нестабільністю сільськогосподарського виробництва, коливанням цін і доходів, монополізацією суміжних галузей, високою продовольчою залежністю окремих регіонів і низькою купівельною спроможністю населення загалом. Така ситуація зобов'язує державу в особі органів влади різних рівнів управління здійснювати вплив на учасників системи продовольчого забезпечення, сприяючи задоволенню їхніх інтересів без

спричинення деструктивних наслідків для інших соціально-економічних систем.

Аналіз останніх досліджень. Основні питання організаційно-економічних засад продовольчого забезпечення регіону в умовах структурних змін висвітлені у працях вітчизняних авторів: В. Я. Амбросова, О. М. Бородіної, П. І. Гайдуцького, О. І. Гойчук, К. П. Голікової, А. О. Гуторова, М. Я. Дем'яненка, І. М. Романюк, П. Т. Саблука, В. В. Юрчишина, О. В. Ульяновська, О. М. Шпичака та ін. Проблеми розвитку продовольчих ринків різних територій висвітлили вітчизняні науковці, зокрема: В. В. Борщевський, О. С. Колесов, С. В. Майстро, Н. М. Попадинець, О. Ю. Старіков, Р. А. Хрущ, В. А. Чемерис, О. Г. Шпикуляк та ін.

Метою статті є виявлення проблем розроблення концепції регулювання системи продовольчого забезпечення регіону.

Основні результати дослідження. В умовах великої диференціації продовольчої ситуації в регіонах

України та окремих територіальних громадах і поселеннях ефективним вважається застосування програмно-цільового механізму стратегічного управління економічними системами щодо продовольчої безпеки. Найпершим стратегічним напрямом ефективного управління продовольчим забезпеченням варто визначити розроблення концепції регулювання системи продовольчого забезпечення регіону. Вона повинна розкривати провідну ідею, мету, цілі і завдання державного впливу на систему, а також формувати принципи її регулювання на довготермінову перспективу. Така концепція особливо потрібна Закарпатській області для здійснення ефективних реформ, розроблення дієвих програм і планів забезпечення населення регіону доступними, якісними і безпечними продуктами харчування. З науково-практичної позиції Концепція регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області може набувати програмно-стратегічного характеру, стаючи чинником привабливості регіону для іноземного інвестора.

Пропонована концепція повинна мати науково обґрунтовану основу та закріплюватись у нормативно-правовій документації. Окрім того, закладена у концепції ідеологія має узгоджуватись з іншими концептуально-стратегічними нормативами розвитку Закарпатської області і держави загалом. Якщо розглядати таку концепцію в системі чинних програмно-стратегічних і правових документів, то передусім мають враховуватись напрями та пріоритети розвитку України на період до 2020 р., закріплені положеннями Стратегії сталого розвитку «Україна-2020». Варто зазначити, що цей стратегічний документ націлений на формування в Україні стандартів життя європейського рівня. Серед цілей Стратегії, що мають пряме відношення до регулювання продовольчого забезпечення, основними є такі [1]:

- у межах вектору безпеки – гарантувати безпеку життя та здоров'я людини шляхом організації ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води і безпечних харчових продуктів;
- у межах розширення та спрощення доступу українських товарів на ринки держав-членів Європейського Союзу – привести систему технічного регулювання у відповідність з європейськими вимогами та завершити реформування системи державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів.

Крім того, Концепція регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області має кореспондувати з положеннями проекту Закону України «Про продовольчу безпеку України» від 14.06.2011 р № 3498-VI, яким закріплено економіко-соціальні, організаційно-правові, екологічні та інші засади політики держави щодо формування продовольчої безпеки як підсистеми національної безпеки України. Фактично цілі державного регулювання системи продовольчого забезпечення мають забезпечувати виконання цілей цього Закону [2]. Важливо орієнтуватись на змістовні складові чинної Стратегії національної безпеки України від 26.05.2015 р. [3], однак у ній не зафіксовано питання продовольчої безпеки, на відміну від попереднього

варіанту Стратегії (№ 389/2012 від 08.06.2012 р.), де знайшли місце завдання щодо розвитку аграрного ринку, врегулювання земельних відносин і встановлення продовольчої безпеки в країні (п. 4.3.5) [4]. З 2004 р. в Україні діє Концепція поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення (№ 332-р від 26.05.2004 р.), а з 2017 р. – Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки. Регіональні пріоритети сільськогосподарського розвитку на центральному рівні розглянуті у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Крім того, у багатьох програмно-стратегічних документах соціально-гуманітарного напрямку увагу акцентовано на необхідності уповільнення темпів депопуляції, стабілізації кількісно-якісного складу населення з формуванням цілей обліку населення (демографічний реєстр). У контексті визначення потреби населення у рівні продовольчого забезпечення, затребуваним видається прийняття Стратегії демографічного розвитку України. Останній такого роду документ був чинним до 2015 р. Нині вкотре піднімається питання проведення демографічного перепису. Отож, Концепція регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області повинна входити до системи нормативів, метою яких є протидія соціально-економічним загрозам розвитку країни та регіону.

Серед регіональних стратегічних документів, з якими має узгоджуватись пропонована Концепція, ключовими є: Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року, проект Стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років, Обласна програма забезпечення жителів області, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, лікарськими засобами та відповідними харчовими продуктами для спеціального дієтичного споживання на 2016-2020 роки, Регіональна програма розвитку земельних відносин у Закарпатській області на 2018-2020 роки, Питна вода Закарпаття (програма на 2012-2020 роки), Програма розвитку та підтримки тваринництва, птахівництва і бджільництва в Закарпатській області на 2016-2020 роки, Програма розвитку та підтримки галузі рослинництва в Закарпатській області на 2016-2020 роки.

Враховуючи наведені вище правові і програмно-стратегічні документи центрального та регіонального рівнів, на рис. 1 представлено місце і значення Концепції регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області у системі чинних і затребуваних нормативів стратегічного характеру.

Пропонована Концепція регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області має слугувати основою для затвердження відповідної Стратегії. Проблемним залишається визначення періоду дії такого документу. Навіть на прикладі наведених на рис. 1 нормативів стратегічного характеру очевидно, що перспектива їх дії є різною. Для України актуально узгоджувати чинність стратегічних нормативів, які орієнтовані на досягнення цілей, з ефектом компліментарності. Водночас для цілей «вищого порядку» слід враховувати часовий лаг досягнення попередніх цілей. Концепція та на її основі Стратегія продовольчого забезпечення досліджуваного регіону мають входити у систему нормативів програмно-стратегічного характеру, слугуючи

досягненню цілей загальнонаціональних концепцій за цим напрямом (рис. 2).

Рис. 1. Місце Концепції регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області у нормативно-правовій основі України стратегічного характеру (блоки із суцільною лінією – чинні нормативи; з пунктирною лінією – актуальні для затвердження нормативи)

Розроблено автором на основі положень законодавства.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

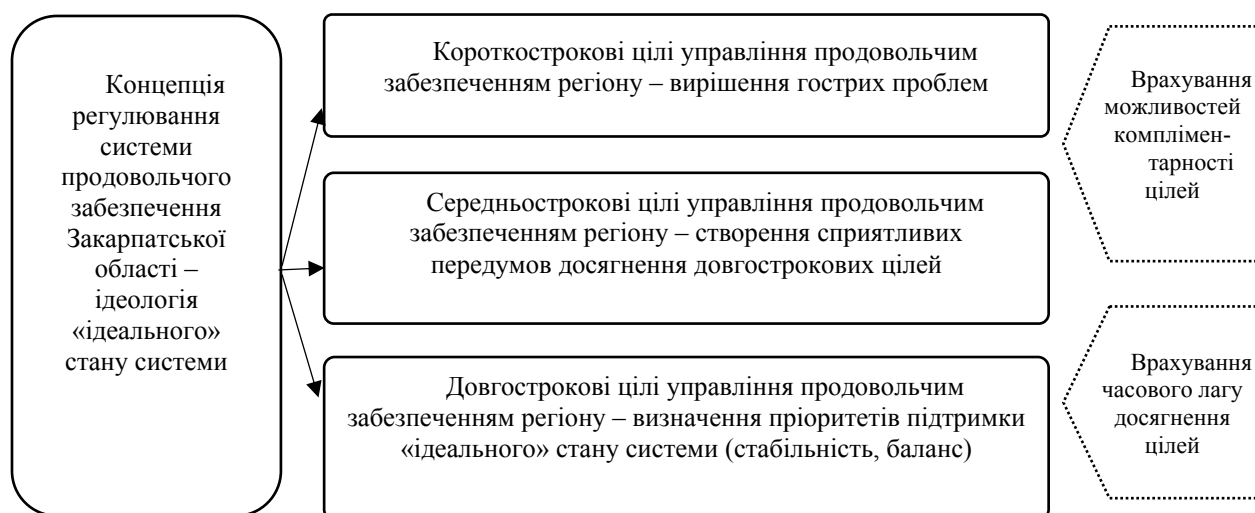

Рис. 2. Система стратегічних і тактичних пріоритетів щодо продовольчого забезпечення Закарпатської області

Розроблено автором.

Концепція регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області, на відміну від Стратегії, охоплює широкий спектр пріоритетних напрямів вирішення проблем і перспективних завдань, орієнтованих на стан стабільності і збалансованості регіонального продовольчого забезпечення. Стратегія є більш конкретним нормативом середньо – чи довгострокового характеру дії, цілі і завдання якої конкретизують положення пропонованої концепції та сприяють її реалізації.

Стратегія уточнює завдання у порядку їх черговості та визначає правові засади реалізації цільових програм у сфері розвитку сільського господарства і продовольчого забезпечення регіону. Концепція закладає головну ідею вирішення проблеми, вектор руху до «ідеального» стану системи, хоча її положення повинні переглядатись, враховуючи варіативність внутрішнього і зовнішнього середовища. «Ідеальний» стан системи продовольчого забезпечення Закарпатської області означає обов'язковість добрососудного конкурентного середовища, що сприяє гарантуванню якості і безпечності пропонованих населенню продовольчих товарів.

Зміст авторської Концепції регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області розкрито у табл. 1 через мету, цілі та конкретні завдання із зазначеної проблематики. Значна увага у пропонованому документі відводиться інноваційній діяльності, пріоритетним напрямом розвитку якої є розроблення і поширення найперспективніших агротехнологій у регіоні задля підвищення продуктивності продовольчого виробництва і конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції. Для цього має бути забезпечена відповідна матеріально-технічна база, тому одним із стратегічних завдань Концепції є введення пільгових умов для закупівлі сільськогосподарського обладнання і техніки. Крім того, важливим є створення нових агропідприємств і підтримка діючих суб'єктів на Закарпатті, у тому числі особистих селянських господарств, налагодження їх співпраці з іншими суб'єктами продовольчого ринку та інфраструктури задля підвищення рівня доходів та оптимізації структури виробництва.

У контексті поступової євроінтеграції України виділено ще один важливий стратегічний фокус –

наближення нормативів стандартизації і сертифікації сільськогосподарської продукції та продуктів харчування до європейських з метою забезпечення високої якості вітчизняного продовольства та активізації виходу українських товаровиробників на зовнішні ринки збуту.

На основі пропонованої концепції складається Стратегія продовольчої безпеки Закарпатської області на найближчі 3-5 років з деталізацією стратегічних завдань досягнення цієї безпеки, наведених у таблиці. Зазначена стратегія повинна максимально узгоджуватись із моделлю соціально-економічного розвитку регіону і виконуватись у межах Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2020 року. Координацію і контроль за реалізацією Стратегії мають здійснювати структурні підрозділи Закарпатської обласної державної адміністрації, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Проведений аналіз проблем і специфіки системи продовольчого забезпечення населення Закарпатської області показав, що одночасно з деякими позитивними тенденціями існують гострі питання розвитку вітчизняного сільського господарства на мезорівні. За відсутності науково обґрунтованих і реально діючих заходів зі структурної перебудови сільського господарства досліджуваного регіону врахування передового зарубіжного досвіду стратегічного управління продовольчим забезпеченням є як ніколи на часі. Без активізації населення до пошуку інноваційних методів і підходів до виробництва сільськогосподарської продукції та без підвищення його ефективності неможливо втримати досягнуті позиції регіонального агросектору навіть у середньостроковій перспективі. Якщо така ситуація не буде кардинально змінюватись, то вже за кілька років втрати від зменшення обсягів виробництва продукції сільського господарства будуть суттєвими, а потреба у збільшенні імпорту продуктів харчування (що веде до зростання продовольчої залежності регіону) за високими світовими цінами спричинять труднощі як з продовольчим забезпеченням Закарпатської області, так і зі станом платіжного балансу України загалом.

Концепція регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області у фокусі основних пріоритетів

Мета	Цілі	Стратегічні завдання
Зміцнення продовольчої безпеки регіону та підвищення якості життя населення шляхом забезпечення раціональних норм споживання основних продуктів харчування	1. Підтримка провідних напрямів сільського господарства	1.1. Забезпечення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції підприємствам у процесі здійснення заходів селекції у рослинництві, тваринництві, птахівництві і рибному господарстві 1.2. Поширення практики інтенсивних садів і виробництва високоякісних фруктів (розвиток садівництва та овочівництва як найбільш розвинених напрямів рослинництва у Закарпатській області) 1.3. Стимулювання розвитку виноградарства як провідної галузі рослинництва у Закарпатській області 1.4. Проведення регіональних виставкових заходів у сфері сільськогосподарського виробництва 1.5. Залучення інвестицій на фінансування сільськогосподарського сектору Закарпатської області для посилення конкурентоздатності вітчизняних продовольчих товарів
	2. Оптимізація структури системи продовольчого забезпечення у напрямі посилення продовольчої незалежності регіону	2.1. Збалансування рівня виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки на харчових підприємствах з потребами населення регіону відповідно до рекомендованих МОЗ України норм споживання основних продуктів харчування (регулювання виробництва на основі балансу попиту і пропозиції) 2.2. Формування регіональних ресурсів зерна для забезпечення внутрішніх потреб Закарпатської області 2.3. Формування оптимальної посівної площі сільськогосподарських культур (у першу чергу, зернових) у регіоні 2.4. Оптимізація обсягів імпорту продовольчої продукції з метою підвищення продовольчої незалежності регіону (рівень продовольчої незалежності Закарпатської області перевищує порогове значення – 30% імпорту у структурі власного виробництва) 2.5. Сприяння підвищенню чисельності поголів'я худоби шляхом бюджетних дотацій 2.6. Нарощення обсягів виробництва продукції тваринного походження у Закарпатській області за допомогою доплат сільгоспвиробникам за продану продукцію на переробні підприємства
	3. Забезпечення якості та системи контролю якості сільськогосподарської продукції	3.1. Підвищення якості продукції за рахунок розвитку партнерства органів влади різних рівнів і бізнес-сектору 3.2. Розвиток системи контролю за якістю продовольчої продукції у Закарпатській області по всьому технологічному ланцюгу 3.3. Стимулювання розробки та впровадження підприємствами області сучасних систем управління якістю відповідно до міжнародних стандартів 3.4. Розвиток інфраструктури державних лабораторій та сприяння у підготовці сільгоспвиробників, які працюють у регіоні, до сертифікації їх продукції згідно з міжнародними стандартами 3.5. Активне залучення випробувальної бази Державного підприємства «Закарпаттястандартметрологія» для об'єктивнішого оцінювання якості сільськогосподарської продукції 3.6. Активізація органічного землеробства та насичення внутрішнього ринку органічною продукцією 3.7. Нарощення експорту екологічно чистої, сертифікованої продукції сільського господарства із Закарпатської області
	4. Удосконалення матеріально-технічної і технологічної бази в галузі	4.1. Оновлення матеріально-технічної бази у сфері сільського господарства регіону (одним з механізмів при цьому є надання підтримки місцевим виробникам у купівлі відповідної техніки та обладнання вітчизняного виробництва) 4.2. Введення у продовольче виробництво нових видів продукції та нових енергозберігаючих технологій 4.3. Розроблення та поширення сучасних агротехнологій і технологічно-технічного забезпечення ринку в регіоні (ресурсозберігаючі або безвідходні технології)
	5. Підвищення економічної доступності продовольства для населення	5.1. Забезпечення підвищення рівня середньої по Закарпатській області заробітної плати відповідно до показників зростання інфляції (забезпечення купівельної спроможності населення) 5.2. Скорочення диференціації за рівнем оплати праці у різних сферах і видах економічної діяльності та за територіальним розподілом шляхом налагодження ефективного виробництва у Закарпатській області і досягнення вищих темпів зростання оплати праці 5.3. Удосконалення системи оцінювання, прогнозування і ведення балансів платоспроможного попиту населення 5.4. Недопущення необґрунтованого зростання цін на продовольчому ринку регіону (оптимізація цінової політики в галузі), встановлення економічно обґрунтованого рівня цін 5.5. Запровадження постійно діючих фондів цінової підтримки сільськогосподарських товаровиробників для стабілізації їхніх доходів
	6. Децентралізація та дерегулювання системи продовольчого забезпечення	6.1. Посилення повноважень і ресурсних можливостей місцевих органів державної влади у регулюванні системи продовольчого забезпечення регіону відповідно до територіальної специфіки 6.2. Запровадження форм контролю якості сільськогосподарської продукції з боку органів місцевої влади (на локальному рівні)

Розроблено автором.

Висновки. Обґрунтовано потребу державного управління системою продовольчого забезпечення регіону як важливої ланки продовольчого ринку шляхом ведення відповідної політики. Доведено, що від збалансованості та дієвості системи забезпечення населення продовольством залежить якість його життя, економічна безпека держави та регіонів, конкурентоспроможність вітчизняного сільгоспвиробника на світових ринках. Продовольча система зазнає впливу різних чинників середовища, тому управління нею є прямою відповідальністю держави як інституції, яка зобов'язана дбати про населення та власну продовольчу безпеку.

Розроблено авторську Концепцію регулювання системи продовольчого забезпечення Закарпатської області, узгоджену з головними нормативно-правовими і програмно-стратегічними документами центрального і регіонального рівнів. У Концепції обґрунтовано мету, цілі і стратегічні завдання щодо ефективного функціонування системи продовольчого забезпечення Закарпатської області у середньостроковій перспективі. Головні стратегічні пріоритети сфокусовані та таких напрямках: ефективний розвиток сільського господарства регіону в частині активізації провідних його галузей (самозабезпеченість); зовнішньоекономічна діяльність у сфері продовольчого забезпечення (незалежність); формування доходів населення (економічна доступність); гарантування збалансованого, якісного і безпечного споживання (якість і безпека).

Конкретні заходи з реалізації поставлених завдань мають бути розроблені у Стратегії продовольчої безпеки Закарпатської області на найближчі 3-5 років, в якій особливу увагу необхідно звернути на підтримку розширеного відтворення сільського господарства регіону, розвиток міжрегіональної кооперації галузей агропромислового сектору, враховуючи високу мінливість середовища формування продовольчої безпеки регіону, а також стимулювання використання інноваційних технологій та новітнього обладнання у сільському господарстві.

Список використаних джерел

1 Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

2 Про прийняття за основу проекту Закону України про продовольчу безпеку України: постанова Верховної Ради України від 14.06.2011 р. № 3498-VI.

Законодавство України: сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3498-17>

3 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 43. Ст. 1353.

4 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України»: Указ Президента України від 08.06.2012 р. № 389/2012. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389/2012>

References

1 Pro Stratehiyu staloho rozvytku «Ukrayina-2020» [On the Strategy of sustainable development Ukraine-2020] (2015). Decree of the President of Ukraine, adopted on Jan 12, 5/2015. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].

2 Pro pryynyattya za osnovu proektu Zakonu Ukrayiny pro prodovol'chu bezpeku Ukrayiny [On adoption of the draft Law of Ukraine on food safety of Ukraine] (2011). Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine, adopted on 2011, Jun 14, 3498-VI. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3498-17> [in Ukrainian].

3 Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrayiny vid 6 travnya 2015 roku «Pro Stratehiyu natsional'noyi bezpeky Ukrayiny» [On the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine, dated May 6, 2015 «On the Strategy of National Security of Ukraine»] (2015). Decree of the President of Ukraine, adopted on 2015, May 26, 287/2015. *Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny – Official Bulletin of Ukraine*, 43, art. 1353. [in Ukrainian].

4 Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrayiny «Pro novu redaktsiyu Stratehiyi natsional'noyi bezpeky Ukrayiny» [On the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine «On the new edition of the Strategy of National Security of Ukraine»] (2012). Decree of the President of Ukraine, adopted on 2012, Jun 08, 389/2012. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389/2012> [in Ukrainian].

Надійшло 01.10.2018 р.